

Հարգելի՛ ընթերցող,

Արցախի Երիտասարդ Գիտնականների և Մասնագետների Միավորման (ԱԵԳՄՄ) նախագիծ հանդիսացող **Արցախի Էլեկտրոնային Գրադարանի** կայքում տեղադրվում են Արցախի վերաբերյալ գիտավերլուծական, ճանաչողական և գեղարվեստական նյութեր՝ հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով: Նյութերը կարող եք ներբեռնել ԱՆՎՃԱՐ:

Էլեկտրոնային գրադարանի նյութերն այլ կայքերում տեղադրելու համար պետք է ստանալ ԱԵԳՄՄ-ի թույլտվությունը և նշել անհրաժեշտ տվյալները:

Շնորհակալություն ենք հայտնում բոլոր հեղինակներին և հրատարակիչներին՝ աշխատանքների էլեկտրոնային տարբերակները կայքում տեղադրելու թույլտվության համար:

Уважаемый читатель!

На сайте **Электронной библиотеки Арцаха**, являющейся проектом **Объединения Молодых Учёных и Специалистов Арцаха (ОМУСА)**, размещаются научно-аналитические, познавательные и художественные материалы об Арцахе на армянском, русском и английском языках. Материалы можете скачать БЕСПЛАТНО.

Для того, чтобы размещать любой материал Электронной библиотеки на другом сайте, вы должны сначала получить разрешение ОМУСА и указать необходимые данные.

Мы благодарим всех авторов и издателей за разрешение размещать электронные версии своих работ на этом сайте.

Dear reader,

The Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh (UYSSA) presents its project - **Artsakh E-Library** website, where you can find and download for FREE scientific and research, cognitive and literary materials on Artsakh in Armenian, Russian and English languages.

If re-using any material from our site you have first to get the UYSSA approval and specify the required data.

We thank all the authors and publishers for giving permission to place the electronic versions of their works on this website.

Մեր տվյալները – Наши контакты - Our contacts

Site: <http://artsakhib.am/>

E-mail: info@artsakhib.am

Facebook: <https://www.facebook.com/www.artsakhib.am/>

ВКонтакте: <https://vk.com/artsakhiblibrary>

Twitter: <https://twitter.com/ArtsakhELibrary>

ՀՀ ՍՊՈՐՏԻ ԵՎ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ
ՊԵՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

«ՉԱՆԳԵՉՈՒԻԻ
ՊՂՆՁԱՄՈՒԹՅՆԱՅԻՆ
ԿՈՄԲԻՆԱՏ» ՓԲԸ

ԱՐՑԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ
ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ
ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՄ)

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՑԱԽ

SCIENTIFIC
ARTSAKH

НАУЧНЫЙ
АРЦАХ

№ 1, 2018

Հիմնադիր – Founder – Учредитель:
ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՍՈՒՍԱՐԱՆ (ԵՊՀ)
YEREVAN STATE UNIVERSITY (YSU)
ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ (ЕГУ)
www.y-su.am

Հրատարակիչ – Publisher - Издатель:
ԱՐՅԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՍ)
UNION OF YOUNG SCIENTISTS AND SPECIALISTS OF ARTSAKH (UYSSA)
ОБЪЕДИНЕНИЕ МОЛОДЫХ УЧЁНЫХ И СПЕЦИАЛИСТОВ АРЦАХА (ОМУСА)
www.aegmm.org

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՅԱԽ

SCIENTIFIC ARTSAKH

НАУЧНЫЙ АРЦАХ

№1, 2018

*Նվիրվում է Հայաստանի առաջին Հանրապետության 100-րդ, Արցախյան շարժման 30-րդ ու
Էրեբունի-Երևանի հիմնադրման 2800-րդ ամյակներին*

*Dedicated to the 100th anniversary of the First Republic of Armenia, the 30th anniversary
of the Artsakh movement and the 2800th anniversary of the founding of Erebuni-Yerevan*

*Посвящается 100-летию Первой Республики Армения, 30-летию Арцахского движения и
2800-летию основания Эребуни-Ереван*

ԱԵԳՄՍ – UYSSA – ОМУСА
ԵՐԵՎԱՆ – YEREVAN – ЕРЕВАН
2018

*Չրատարակության Է երաշխավորվել Երևանի պետական Չամալսարանի գիտական խորհրդի թիվ 2/8.8 առ 29.11.2018թ. որոշմամբ
 Рекомендовано к публикации решением учёного совета №2/8.8
 от 29.11.2018г. Ереванского государственного университета
 Recommended for publication by the Yerevan State University
 Academic Council Decision №2/8.8 of November 29, 2018*

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐ

Նախագահ՝ ԵՊՂ ռեկտոր, ԳԱԱ թղթակից անդամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Արամ ՄԻՍՈՆՅԱՆ

Անդամներ՝

ԱՎԱԳՅԱՆ Արծրուն, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ Չրանտ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԲԱԲԱՅԱՆ Դավիթ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
 ԲԱԼԱՅԱՆ Վահրամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԳԱԼՍՏՅԱՆ Խաչիկ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
 ԳՅՈՒԼԱՄԻՐՅԱՆ Զուլիխան, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԳՐՈՒՉԴԵՎ Վլադիսլավ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Կոստրոմա, ՌԴ)
 ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ Գևորգ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆ Արման, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
 ԺԵՅՄՈ Մարտիկ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Օլշտին, Լեհաստան)
 ԼԱՊԵՎԱՎ Վալենտինա, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Մոսկվա, ՌԴ)
 ԼՈՒԽՏԵՐՅԱՆԴՏ Օտտո, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Չամբուրգ, Գերմանիա)
 ՉՈՎՍԵՓՅԱՆ Մուշեղ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՂԱԶԻՆՅԱՆ Գագիկ, ԳԱԱ ակադեմիկոս, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ Աշոտ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՄԻՆԱՅԱՆ Էդիկ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ Կարեն, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ
 ՍԱՐԳՍՅԱՆ Չայկ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՎԱՍԿՈՎ Մաքսիմ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Դոնի Ռոստով, ՌԴ)
 ԶԵՌՅԱՆ Գարիկ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԶՈՉԱՐՅԱՆ Տիգրան, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գլխավոր խմբագիր՝ իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ **Ավետից ԳԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ**

Գիտական Արցախ, №1, 2018, Երևան, «ԱԵԳՄՍ» հրատ., 2018, 448 էջ:
 Scientific Artsakh, №1, 2018, Yerevan, «UYSSA» publ., 2018, 448 pages.
 Научный Арцах, №1, 2018, Ереван, Изд. «ОМУСА», 2018, 448 страниц.

«Գիտական Արցախ» պարբերականի 1-ին համարում տեղ են գտել հայկական արդի հիմնախնդիրներից մեկի՝ պետականության վերաբերյալ Չայաստանը, Արցախը, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները, Գերմանիան, Լեհաստանը և Բելառուսը ներկայացնող հեղինակների գիտական աշխատանքները:

Գիտական պարբերականում գետեղված են նաև Արցախի երիտասարդ գիտնականների և մասնագետների միավորման ու Երևանի պետական համալսարանի կողմից 2018թ. սեպտեմբերի 13-16-ը Ստեփանակերտում համատեղ կազմակերպված «Չայոց պետականության անցյալը, ներկան ու ապագան» 3-րդ միջազգային երիտասարդական գիտաժողովի լավագույն գիտական հոդվածները:

The first issue of «Scientific Artsakh» journal comprises the scientific works of authors from Armenia, Artsakh, the United States of America, Germany, Poland and Belarus on one of the most urgent problems for Armenians – the statehood. The publication also contains the best scientific articles of the 3rd international youth scientific conference «The past, present and future of the Armenian statehood», jointly organized by the Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh and Yerevan State University on September 13-16, 2018 in Stepanakert.

В первом номере журнала «Научный Арцах» нашли место научные работы авторов из Армении, Арцаха, Соединенных Штатов Америки, Германии, Польши и Беларуси по одной из актуальных для армян проблем – государственности.

В издании размещены также лучшие научные статьи 3-ей международной молодежной научной конференции «Прошлое, настоящее и будущее Армянской государственности», совместно организованной Объединением молодых учёных и специалистов Арцаха и Ереванским государственным университетом 13-16 сентября 2018 года в Степанакерте.

EDITORIAL COUNCIL

Chairman: Aram SIMONYAN, Rector of YSU, NAS RA Associate Member, Doctor of History, Professor

Members:

AVAGYAN Artsrun, Doctor of Philology, Professor
 AVANESYAN Hrant, Doctor of Psychology, Professor
 BABAYAN David, Doctor of History, Associate Professor
 BALAYAN Vahram, Doctor of History, Professor
 DANIELYAN Gevorg, Doctor of Law, Professor
 GALSTYAN Khachik, Doctor of Political Sciences, Associate Professor
 GHAZINYAN Gagik, Academician of NAS RA, Doctor of Law, Professor
 GRUZDEV Vladislav, Doctor of Law, Professor (Kostroma, Russia)
 GYULAMIRYAN Julieta, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
 HOVSEPYAN Moushegh, Doctor of Philology, Professor
 KERYAN Garik, Doctor of Political Sciences, Professor
 KOCHARYAN Tigran, Doctor of Political Sciences, Professor
 LAPAEVA Valentina, Doctor of Law, Professor (Moscow, Russia)
 LUCHTERHANDT Otto, Doctor of Law, Professor (Hamburg, Germany)
 MARKOSYAN Ashot, Doctor of Economic Sciences, Professor
 MINASYAN Edik, Doctor of History, Professor
 NERSISYAN Karen, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
 SARGSYAN Hayk, Doctor of Economic Sciences, Professor
 VASKOV Maksim, Doctor of Sociology, Professor (Rostov-on-Don, Russia)
 YEGHIAZARYAN Arman, Doctor of History, Associate Professor
 ZEJMO Marek, Doctor of Political Sciences, Professor (Olsztyn, Poland)

Editor-in-Chief: Avetik HARUTYUNYAN, Candidate of Law, Associate Professor

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Председатель: ректор ЕГУ, член-корреспондент НАН Республики Армения, доктор исторических наук, профессор **Арам СИМОНЯН**

Члены:

АВАԳՅԱՆ Արժրուն, доктор филологических наук, профессор
 АВАՆԵՏՅԱՆ Գրանտ, доктор психологических наук, профессор
 ԲԱԲԱՅԱՆ Դավիդ, доктор исторических наук, доцент
 ԲԱԼԱՅԱՆ Վահրամ, доктор исторических наук, профессор
 ՎԱՏՅԿՈՎ Մաքսիմ, доктор социологических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Россия)
 ԳԱԼՏՅԱՆ Խաչիկ, доктор политических наук, доцент
 ԳՐԱԶԴԵՎ Վլадислав, доктор юридических наук, профессор (Кострома, Россия)
 ԳՅՍԼԱՄԻՐՅԱՆ Ժուլյետտա, доктор педагогических наук, профессор
 ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ Գեվորգ, доктор юридических наук, профессор
 ԵԳԻԱԶԱՐՅԱՆ Արման, доктор исторических наук, доцент
 ԶԵՅԻՄՈ Մարեկ, доктор политических наук, профессор (Ольштын, Польша)
 ԿԱԶԻՆՅԱՆ Գագիկ, академик НАН РА, доктор юридических наук, профессор
 ԿԵՐՅԱՆ Գարիկ, доктор политических наук, профессор
 ԿՕՇԱՐՅԱՆ Կոչարյան Կարեն, доктор политических наук, профессор
 ԼԱՔԱԵՎԱ Վալենտինա, доктор юридических наук, профессор (Москва, Россия)
 ԼՅՈՒՒՏԵՐՔԱՆԴՏ Օտտո, доктор юридических наук, профессор (Гамбург, Германия)
 ՄԱՐԿՕՏՅԱՆ Աշոտ, доктор экономических наук, профессор
 ՄԻՆԱՏՅԱՆ Էդիկ, доктор исторических наук, профессор
 ՆԵՐՏԻՏՅԱՆ Կարեն, кандидат экономических наук, доцент
 ՕՎՏՍԵՔՅԱՆ Մուսիկ, доктор филологических наук, профессор
 ՏԱՐԳՏՅԱՆ Գայկ, доктор экономических наук, профессор

Главный редактор: кандидат юридических наук, доцент **Аветик АРУТЮНЯН**

*Տպագրվում է ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության աջակցությամբ
 Is published with the support of the Ministry of Sport and Youth Affairs of the Republic of Armenia
 Публикуется при поддержке Министерства спорта и по делам молодежи Республики Армения*

ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՄՐՑՈՒՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐԱՐԱՐՈՒԿԱՆ ԴԻՄՔԸ

ԱՐՓԻՆԵ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Ազգային տնտեսության մրցունակության ապահովումը յուրաքանչյուր երկրի կայուն զարգացման անհրաժեշտ նախադրյալներից է, ուստի դարձել է առանձին երկրների տնտեսական քաղաքականության կարևորագույն ուղղություններից մեկը:

Տարբեր միջազգային կազմակերպությունների, հետազոտողների և հետազոտական խմբերի կողմից դիտարկվում են միջազգային մրցունակության մակարդակը պայմանավորող գործոնների բազմությունը: Մենեջմենթի զարգացման Լոզանի ինստիտուտի կողմից որպես այդպիսիք դիտարկվում են գիտելիքը, տեխնոլոգիական զարգացումը, ձեռնարկատիրության ազատությունը, ֆինանսական քաղաքականությունը, լոգիստիկան և կրթությունը¹:

Մրցունակության վրա առանձին գործոնների ազդեցության ուղղության և մեծության գնահատման նպատակով կիրառելի է կոռելացիոն-ռեգրեսիոն վերլուծության մեթոդը՝ կապի առկայության, ուժգնության և դրա ուղղության բացահայտման նպատակով²:

Կոռելացիայի գործակիցը (R) երկու պատահական մեծությունների միջև փոխկախվածության գնահատման գործակից է և կարող է ընդունել արժեքներ՝ (-1;+1) միջակայքում: Գործակից՝ 1-ին մոտ արժեքի ընդունումը վկայում է երկու փոփոխականների միջև ուժեղ կապի առկայության մասին, իսկ 0 արժեքին մոտ լինելու դեպքում՝ կապի թույլ լինելու կամ դրա բացակայության: Եթե R գործակիցը բացարձակ արժեքով հավասար է 1-ի, ապա կարելի է դիտարկել երկու փոփոխականների միջև ֆունկցիոնալ կապը³:

Մրցունակության և դրա վրա ազդող մի շարք գործոնների միջև կապի ուսումնասիրության և վերլուծության նպատակով դիտարկվել են 30 երկրների⁴ Համաշխարհային մրցունակության 2017-2018թ համաթվով ունեցած արդյունքները:

Սույն հոդվածի շրջանակներում դիտարկվել է Նորարարությունների՝ մրցունակության մակարդակի վրա ազդեցությունը: Կապի առկայության և ազդեցության ուժգնության որոշման նպատակով դիտարկվել են Համաշխարհային տնտեսական համաժողովի (World Economic Forum)-ի կողմից հրապարակվող երկու համաթվերը՝

Համաշխարհային նորարարության համաթիվ (Global Innovation Index),

Համաշխարհային մրցունակության համաթիվ (Global Competitiveness Index):

Դիտարկենք մրցունակության մակարդակի և համաշխարհային նորարարության համաթվի կապը՝ կոռելացիոն-ռեգրեսիոն վերլուծության միջոցով: Ռեգրեսիայի պարամետրերի հաշվարկման համար դիտարկենք X գործոնի (նորարարության համաթիվ) և Y արդյունքային ցուցանիշի (մրցունակության համաթիվ) կապը: Անհրաժեշտ ցուցանիշները բերված են աղյուսակ 1-ում:

¹ IMD World Competitiveness Yearbook, Methodology and principles of analysis // <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-mission/methodology/>

² <http://academic.macewan.ca/burok/Stat141/notes/regression.pdf>

³ Коппелационно-регрессионный анализ: параметры управления регрессии // калькуляторы по направлениям // <http://math.semestr.ru/corel/corel.php>

⁴ Երկրներն ընտրված են ընտրանքային կերպով՝ ընդգրկելով և զարգացած, և զարգացող և թույլ զարգացած մի քանի երկիր:

- 56. Պետրոսյան Աննա** – ՄՄՅ դասախոս, մ.գ.թ., դոցենտ
Petrosyan Anna - Lecturer of MMU, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Петросян Анна – преподаватель УММ, к.п.н., доцент
E-mail: anna.petrosyan5@gmail.com
- 57. Պետրոսյան Մարգարիտ** - ԵՊԼՅ ասպիրանտ և դասախոս
Petrosyan Margarit - PhD student and Lecturer of YSULSS
Петросян Маргарит - аспирант и преподаватель ЕГЛЮ
E-mail: petrossianmaga@gmail.com
- 58. Պողոսյան Լիլիթ** - ԵՊՅ դասախոս, պ.գ.թ., դոցենտ
Poghosyan Lilit - Lecturer of YSU, Candidate of History, Associate Professor
Погосян Лилит - преподаватель ЕГУ, к.и.н., доцент
E-mail: lilithpoghosyan@yahoo.com
- 59. Սարգսյան Արփինե** - ԶՊՏԶ Գյումրու մասնաճյուղի հայցորդ
Sargsyan Arpine - PhD student of ASUE Gyumri branch
Саргсян Арпине - соискатель Гюмрийского филиала АГЭУ
E-mail: arpinesargsyan1994@gmail.com
- 60. Սարգսյան Լիլիթ** – ԶՌՅ մագիստրատուրայի ուսանող
Sargsyan Lilit - student of Master course of ARU
Саркисян Лилит - студентка магистратуры РАУ
E-mail: sargsyan.lilit.97@gmail.com
- 61. Սարգսյան Հայկ** - ԵՊՅ տնտեսագիտության և կառավարման ֆակուլտետի դեկան, տ.գ.դ., պրոֆեսոր
Sargsyan Hayk - Dean of the faculty of Economics and Management, Doctor of Economic Sciences, Professor
Саргсян Гайк - декан факультета экономики и управления ЕГУ, д.э.н., профессор
E-mail: sargsyan.yso@gmail.com
- 62. Սարոյան Գալուստ** - Երևանի թատրոնի և կինոյի պետական ինստիտուտի ուսանող
Saroyan Galust - student of Yerevan State Institute of Theatre and Cinema
Сароян Галуст - студент Ереванского государственного института театра и кино
E-mail: galust_saroyan@edu.aua.am
- 63. Սիբիրսկայա Ալբինա** - Բելառուսի ԳԱԱ ավագ գիտաշխատող (ք.Մինսկ, Բելառուս)
Sibirskaya Albina - Senior Researcher of NAS of Belarus (Minsk, Belarus)
Сибирская Альбина - старший научный сотрудник НАН Беларуси (г.Минск, Беларусь)
E-mail: kordik2004@mail.ru
- 64. Սիմոնյան Գուրգեն** - ԶԶ ԳԱԱ գիտաշխատող, ք.գ.թ.
Simonyan Gurgen - researcher of NAS RA, Candidate of Political Sciences
Симонян Гурген – научный сотрудник НАН РА, к.п.н.
E-mail: gurgensimonyan4@gmail.com

Աղյուսակ 1: Մրցունակության մակարդակի և նորարարության համաթվի միջև կապը¹:

Երկիրը	X	Y	X ²	Y ²	X*Y
Ադրբեջան	30,58	4,69	935,14	22,00	143,42
ԱՄՆ	61,40	5,85	3769,96	34,22	359,19
Ավստրալիա	51,83	5,19	2686,35	26,94	269,00
Ավստրիա	53,10	5,25	2819,61	27,56	278,78
Արգենտինա	32,00	3,95	1024,00	15,60	126,40
Դանիա	58,70	5,39	3445,69	29,05	316,39
Էստոնիա	50,93	4,85	2593,86	23,52	247,01
Թուրքիա	38,90	4,42	1513,21	19,54	171,94
Իտալիա	46,96	4,54	2205,24	20,61	213,20
Իրան	32,09	4,27	1029,77	18,23	137,02
Լեհաստան	41,99	4,59	1763,16	21,07	192,73
Խորվաթիա	39,80	4,19	1584,04	17,56	166,76
Կանադա	53,65	5,35	2878,32	28,62	287,03
Հայաստան	35,65	4,19	1270,92	17,56	149,37
Հունաստան	38,85	4,02	1509,32	16,16	156,18
Հունգարիա	41,74	4,33	1742,23	18,75	180,73
Ղազախստան	31,50	4,35	992,25	18,92	137,03
Ղրղզստան	28,01	3,90	784,56	15,21	109,24
Մեծ Բրիտանիա	60,89	5,51	3707,59	30,36	335,50
Մոլդովա	36,84	3,99	1357,19	15,92	146,99
Շվեյցարիա	67,69	5,86	4581,94	34,34	396,66
Ուկրաինա	37,62	4,11	1415,26	16,89	154,62
Չեխիա	50,98	4,77	2598,96	22,75	243,17
Չինաստան	52,54	5,00	2760,45	25,00	262,70
Ռուսաստան	38,76	4,64	1502,34	21,53	179,85
Սինգապուր	58,69	5,71	3444,52	32,60	335,12
Սլովենիա	45,80	4,48	2097,64	20,07	205,18
Վիետնամ	38,34	4,36	1469,96	19,01	167,16
Վրաստան	34,39	4,28	1182,67	18,32	147,19
Տաջիկստան	28,16	4,14	792,99	17,14	116,58
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	1318,38	140,17	61459,13	665,06	6332,16

Վերլուծության առաջին փուլում անհրաժեշտ է հաշվել ռեգրեսիայի պարամետրերը՝ միջինների, դիսպերսիայի, միջին բառակուսային շեղումների ցուցանիշներով:

¹ Աղյուսակը կազմվել և հաշվարկվել է հեղինակի կողմից՝ հիմք ընդունելով Համաշխարհային տնտեսական համաժողովի՝ դիտարկված 2 համաթվերի համար հրապարակումները: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017-report>
<http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/competitiveness-rankings/>

Այսպես, միջին մեծությունների հաշվարկման համար կիրառելի են հետևյալ բանաձևերը՝

$$\bar{X} = \frac{\sum X_i}{n} \qquad \bar{Y} = \frac{\sum Y_i}{n} \qquad \overline{XY} = \frac{\sum X_i Y_i}{n}$$

որտեղ՝ Y – արդյունքային ցուցանիշ (մրցունակության համաթիվ);

X- գործունային ցուցանիշ (տորարարության համաթիվ);

N – փոփոխականների քանակը¹;

Դիսպերսիան հաշվարկվում է հետևյալ բանաձևերով²՝

$$S^2(X) = \frac{\sum X_i^2}{n} - \bar{X}^2 \qquad S^2(Y) = \frac{\sum Y_i^2}{n} - \bar{Y}^2$$

Միջին բառակուսային շեղումների հաշվարկման բանաձևերն են՝

$$S(X) = \sqrt{S^2(X)}$$

$$S(Y) = \sqrt{S^2(Y)}$$

Չաչորդիվ անհրաժեշտ է հաշվարկել կապի ուժգնության աստիճանը՝ կոռելացիայի r գործակցի միջոցով, հետևյալ բանաձևի օգնությամբ՝

$$r_{xy} = \frac{\overline{XY} - \bar{X} * \bar{Y}}{S(X) * S(Y)}$$

Որտեղ՝ S- միջին բառակուսային շեղումն է:

Դիտարկված 30 երկրների համար ստացված արժեքներն են՝

- $\bar{X} = 43,95$
- $\bar{Y} = 4,67$
- $\overline{XY} = 211,07$
- $S^2(X) = 117,39$
- $S^2(Y) = 0,34$
- $S(X) = 10,83$
- $S(Y) = 0,58$
- $r_{xy} = 0,912$

Ինչպես նշվեց, կոռելացիայի գործակիցն ընդունում է (-1; +1) արժեքներ՝ կախված կապի ուժեղ կամ թույլ բնույթից: Կապի բնույթը որոշվում է՝ կիրառելով Չեդդոկի սանդղակը³. (Աղյուսակ 2)

¹ <https://www.statisticshowto.datasciencecentral.com/probability-and-statistics/standard-deviation/>

² <https://www.statisticshowto.datasciencecentral.com/dispersion/>

³ N. Potekhina, Y. Shulinina, N. Kuzmina, L. Potalisina, I. Sannikova // Correlational-regression Analysis Application for the Forecast of the Specialists with Higher Education Requirement in Russian Economy // International Journal of Economics and Financial Issues ISSN: 2146-4138, 2016, 6(2), 617-620 available at <http://www.econjournals.com>

Աղյուսակ 2: Չեղդրկի սանդղակը

Կոռելացիայի գործակից	Փոխկապակցվածության ուժը
0-ից մինչև 0.3 և -0.3-ից մինչև 0	Շատ թույլ
0.3-ից մինչև 0.5 և -0.5-ից մինչև -0.3	Թույլ
0.5-ից մինչև 0.7 և -0.7-ից մինչև -0.5	Միջին
0.7-ից մինչև 0.9 և -0.9-ից մինչև -0.7	Բարձր
0.9-ից մինչև 1 և -1-ից մինչև -0.9	Շատ բարձր

Դիտարկված դեպքում X և Y գործոնների միջև կապը շատ ուժեղ է, առկա է ուղիղ կախվածություն:

Կոռելացիայի գործակցի մեծության քառակուսին անվանում են *դետերմինացիայի գործակից*, որը ցույց է տալիս արդյունքային ցուցանիշի վարիացիայի այն մասը, որը պայմանավորված է գործոնային ցուցանիշի վարիացիայով¹: Որոշ դեպքերում դետերմինացիայի R² գործակիցը ներկայացվում է սոկոսային արտահայտությամբ (օրինակում R² = 0,831):

Դիտարկված դեպքում դետերմինացիայի գործակիցը 83,1% է, ինչը նշանակում է, որ X -ի փոփոխությունը դեպքերի 83,1% -ում հանգեցնում է Y-ի փոփոխությանը: Մնացած 16,9% փոփոխությունները պայմանավորված են այն գործոններով, որոնք կառուցված մոդելում ներառված չեն (ինչպես նաև հաշվարկի սխալներով):

Այն դեպքում, երբ գործոնային և արդյունքային ցուցանիշներն ունեն տարբեր չափման միավորներ, ռեգրեսիայի գործակցի կիրառումն անցանկալի է: Նման դեպքերում առավել կիրառելի է *առաձգականության* և *բետտա գործակիցները*: Առաձգականության E միջին գործակիցը ցույց է տալիս, թե X գործոնի՝ իր միջինից 1 % շեղման պարագայում, քանի %-ով կշեղվի արդյունքային Y ցուցանիշն իր միջինից:

Առաձգականության E գործակիցը հաշվարկվում է հետևյալ բանաձևով՝

$$E = \frac{dY_x}{dX_y} = b \frac{\bar{X}}{\bar{Y}}$$

Դիտարկված դեպքում առաձգականության գործակիցը 0,46 է (0.46<1), ուստի x-ի 1 % փոփոխությունը կհանգեցնի Y-ի 0,46% փոփոխությանը²:

Մոդելի նշանակալիության ստուգումն իրականացվում է *Ֆիշերի F չափորոշիչի* միջոցով, որը հաշվարկվում է հետևյալ բանաձևով՝

$$F = \frac{R^2}{1-R^2} * \frac{n-m-1}{m}$$

$$k_1 = (m) ; k_2 = (n - m - 1)$$

Այն դեպքում, երբ k₁ և k₂ ազատության մակարդակներով հաշվարկված արժեքները գերազանցում են դիտարկված (աղյուսակային) մեծություններին՝ նշանակալիության տրված մակարդակում, ապա մոդելը համարվում է նշանակալի: Դիտարկված դեպքում աղյուսակային մեծությունը՝ F_{0,05} = 4.81 ; ազատության մակարդակները՝ k₁ = 1 և k₂ = 28, իսկ Ֆիշերի չափորոշիչը՝ F=141,02: Քանի որ F>F_{0,05}; հետևաբար դետերմինացիայի գործակիցը վիճակագրորեն նշանակալի է (ռեգրեսիոն վերլուծության արդյունքում ստացված գնահատականը վիճակագրորեն ճիշտ է):

¹ <https://www.statisticshowto.datasciencecentral.com/probability-and-statistics/coefficient-of-determination-r-squared/>
² <http://www.infamed.com/stat/s04.html>

Այսպիսով, վերը ներկայացված վերլուծությունները փաստում են, որ Նորարարության համաթվի և մրցունակության համաթվի միջև առկա է ուղիղ, սերտ կապ: Ի գործակցի ստացված մեծությունը (0,912) վկայում է այն մասին, որ երկրի մրցունակության մակարդակը էապես կախված է Նորարարությունների զարգացումից:

Արփինե Սարգսյան ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՄՐՑՈՒՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐԱՐԱՐԱԿԱՆ ԶԻՄՔԸ

Բանալի բառեր՝ *մրցունակություն, նորարարություն, կոռելացիա, համաթիվ, սանդղակ, գործակից, նշանակալիություն, դիսպերսիա, ռեգրեսիա, վերլուծություն*

Ազգային տնտեսության մրցունակությունը երկրի տնտեսական զարգացման, բնակչության բարեկեցության ապահովման հիմքն է: Այն իր վրա կրում է բազմաթիվ գործոնների, այդ թվում՝ Նորարարությունների ազդեցությունը: Հոդվածի հիմնական նպատակն է՝ ուսումնասիրել և վերլուծել Նորարարությունների և մրցունակության փոխադարձ կապը: Վերջինս հնարավորություն կտա գնահատելու Նորարարական ներուժի զարգացմանը նպատակաուղղված քաղաքականության ազդեցությունը և մշակել դրա միջոցով երկրի մրցունակության բարելաման ծրագիր:

Arpine Sargsyan INNOVATIVE BASE OF ECONOMIC COMPETITIVENESS

Keywords: *competitiveness, innovation, correlation, index, scale, coefficient, value, variance, regression, analysis*

Competitiveness of the national economy is the basis of the country's economic development and the well-being of the population. It has many factors, including the impact of innovation. The main purpose of the article is to study and analyze the relationship between innovation and competitiveness. The latter will enable to assess the impact of policies aimed at developing innovative capacity, as well as develop a program to improve the country's competitiveness.

Арпине Саргсян ИННОВАЦИОННАЯ БАЗА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

Ключевые слова: *конкурентоспособность, инновация, корреляция, индекс, масштаб, коэффициент, значение, дисперсия, регрессия, анализ*

Конкурентоспособность национальной экономики является основой экономического развития страны и благосостояния населения. Она сопряжена со многими факторами, включая влияние инноваций. Основная цель статьи – изучить и проанализировать взаимосвязь между инновациями и конкурентоспособностью. Это позволит оценить влияние политики, направленной на развитие инновационного потенциала, а также разработать программу повышения конкурентоспособности страны.

- 56. Պետրոսյան Աննա** – ՄՄՐ դասախոս, մ.գ.թ., դոցենտ
Petrosyan Anna - Lecturer of MMU, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Петросян Анна – преподаватель УММ, к.п.н., доцент
E-mail: anna.petrosyan5@gmail.com
- 57. Պետրոսյան Մարգարիտ** - ԵՊԼՐ ասպիրանտ և դասախոս
Petrosyan Margarit - PhD student and Lecturer of YSULSS
Петросян Маргарит - аспирант и преподаватель ЕГЛУ
E-mail: petrossianmaga@gmail.com
- 58. Պողոսյան Լիլիթ** - ԵՊՐ դասախոս, պ.գ.թ., դոցենտ
Poghosyan Lilit - Lecturer of YSU, Candidate of History, Associate Professor
Погосян Лилит - преподаватель ЕГУ, к.и.н., доцент
E-mail: lilithpoghosyan@yahoo.com
- 59. Սարգսյան Արփինե** - ԶՊՏԶ Գյումրու մասնաճյուղի հայցորդ
Sargsyan Arpine - PhD student of ASUE Gyumri branch
Саргсян Арпине - соискатель Гюмрийского филиала АГЭУ
E-mail: arpinesargsyan1994@gmail.com
- 60. Սարգսյան Լիլիթ** – ԶՌՅ մագիստրատուրայի ուսանող
Sargsyan Lilit - student of Master course of ARU
Саркисян Лилит - студентка магистратуры РАУ
E-mail: sargsyan.lilit.97@gmail.com
- 61. Սարգսյան Հայկ** - ԵՊՐ տնտեսագիտության և կառավարման ֆակուլտետի դեկան, տ.գ.դ., պրոֆեսոր
Sargsyan Hayk - Dean of the faculty of Economics and Management, Doctor of Economic Sciences, Professor
Саргсян Гайк - декан факультета экономики и управления ЕГУ, д.э.н., профессор
E-mail: sargsyan.yso@gmail.com
- 62. Սարոյան Գալուստ** - Երևանի թատրոնի և կինոյի պետական ինստիտուտի ուսանող
Saroyan Galust - student of Yerevan State Institute of Theatre and Cinema
Сароян Галуст - студент Ереванского государственного института театра и кино
E-mail: galust_saroyan@edu.aua.am
- 63. Սիբիրսկայա Ալբինա** - Բելառուսի ԳԱԱ ավագ գիտաշխատող (ք.Մինսկ, Բելառուս)
Sibirskaya Albina - Senior Researcher of NAS of Belarus (Minsk, Belarus)
Сибирская Альбина - старший научный сотрудник НАН Беларуси (г.Минск, Беларусь)
E-mail: kordik2004@mail.ru
- 64. Սիմոնյան Գուրգեն** - ԶԶ ԳԱԱ գիտաշխատող, ք.գ.թ.
Simonyan Gurgen - researcher of NAS RA, Candidate of Political Sciences
Симонян Гурген – научный сотрудник НАН РА, к.п.н.
E-mail: gurgensimonyan4@gmail.com

- Սուսան Ավետիսյան, Նինա Բալայան.** Արցախի Հանրապետությունը թվային տնտեսության և ինովացիոն համակարգերի զարգացման նոր օրակարգում.....336
Susan Avetisyan, Nina Balayan. The Republic of Artsakh on a New Agenda for the Development of Digital Economy and Innovation Systems
- Сусан Аветисян, Нина Балаян.** Республика Арцах в новой повестке развития цифровой экономики и инновационных систем
- Ալբինա Սիբիրսկայա.** Եվրասիական Տնտեսական Միության (ԵԱՏՄ) տարածքում արժույթային մուրթուն ստեղծելու համար նախապայմաններ.....342
Albina Sibirskaia. The Possibility of Creating a Monetary Union in the Territory of the EAEU
- Альбина Сибирская.** Возможность создания валютного союза на территории стран ЕАЭС
- Արփինե Մնացականյան.** Արցախի Հանրապետության տնտեսությունը 2018թ ապաստիլիքներին ընդառաջ.....347
Argpine Mnatsakanyan. The Economy of the Republic of Artsakh – Heading to the Expectations of the Year 2018
- Арпине Мнацакян.** Экономика Республики Арцах в 2018 году – навстречу ожиданиям
- Արփինե Սարգսյան.** Տնտեսության մրցունակության նորարարական հիմքը.....353
Argpine Sargsyan. Innovative Base of Economic Competitiveness
- Арпине Саргсян.** Инновационная база экономической конкурентоспособности
- Անի Գալստյան.** Արժույթային փոխարժեքի ազդեցությունն արտահանման ծավալի վրա.....358
Ani Galstyan. The Impact of Exchange Rate on the Volume of Export
- Ани Галстян.** Влияние валютного курса на объем экспорта
- Իվետա Ստեփանյան.** ՊՂԿ աշխատանքի խթանումը և մոտիվացիան՝ արդյունավետության առանցքային ցուցանիշների կիրառման հիման վրա.....363
Iveta Stepanyan. The Promotion of Faculty Work and Motivation, Based on the Use of Key Performance Indicators
- Иветта Степанян.** Стимулирование работы и мотивация ППС на основе применения ключевых показателей эффективности
- Լիդա Մնացականյան.** Բանկային պահուստավորման նորմատիվ գործիքի օգտագործման փորձը ֆինանսական համակարգի անկայունության պայմաններում.....367
Lida Mnatsakanyan. Experience of Using the Instrument of the Reserve Ratio in the Conditions of Instability of the Modern Financial System
- Лида Мнацакян.** Опыт использования инструмента норматива банковского резервирования в условиях неустойчивости современной финансовой системы
- Լիլիթ Սարգսյան.** Հայաստանի զարգացման խնդիրներն ու ուղիները որպես փոխանցումներից բարձր կախվածություն ունեցող տնտեսություն.....374
Lilit Sargsyan. Armenia: Economy with High Remittance Dependence. Problems and Ways of Development
- Лилит Саркисян.** Проблемы и пути развития Армении как экономики с высокой трансфертозависимостью